

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף לח.

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה פא

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת

ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

ליקוטי

שכלם כמו שאמרו רז"ל (ברכות לג) מי שיש בו דיעה כאלו נבנה מקדש בימיו: מעשה שהיו שניהם שוים ורצין ועולין בכבש ודחף אחד מהן את חבירו ונפל ונשברה רגלו וכיון שראו בית דין שבאין לידי סכנה התקינו שלא יהא תורמין אלא בפיים. נשברה רגלו היינו כפירה כמו שאמרו רז"ל (מכות כד) בא הבקוק והעמידן על אחת **וצדיק באמונתו יחיה** [פ]. מהמת קנאה שקנא את חבירו שהיו שניהם שוים בהשגת התורה והחירו דחף אותו על ידי זה כפר בעיקר: גם ירבעם אמר מי בראש (סנהדרין קב): כמו שמצינו בדור הזה שכמה בני אדם נפלו מאמונתם מהמת שרואים שבני גילם עלו לגדולה. ובוודאי מה שדחף אותו ולקה גדולה לעצמו היא עזות כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קה) עזות מלכותא בלא תגא [פ]. התקינו שיהא תורמין על ידי פיוס, היינו מתחילה היו רוצים בהתנשאות לשם שמים אבל עכשיו שהתנשאות היא כשביב כבוד עצמו התקינו שלא ירדוף שום אדם אחר התנשאות אלא יכרה מן ההתנשאות ואין תורמין אלא על ידי פיים פ"י היינו לא ירצה שום אדם בהתנשאות אלא עד שיבואו כל העם ויפייסו אותו שיקבל רבנות אוי יקבל אבל בלא פיוס" לא יקבל ולא ירדוף אחר התנשאות כי לא מצינו בדור הזה שיהא כוונתו לשם שמים כמו שמצינו (הוריות יג ע"ב) [פ] שהתקין רבן גמליאל כבוד לעצמו וכבוד לנשיא וכבוד לאב ב"ד ואח"כ כשראו ר' מאיר ור' נתן התייעצו לבטל הדבר ובוודאי לא היו כוונתם ח"ו בשביל כבוד עצמם אלא בשביל כבוד השי"ת:

פא [פ] **כשאדם** משמה עצמו בשמחה של מצווה והשמחה גדולה כל כך עד שנוגעת עד רגליו היינו שמרד מהמת שמה זה הבחי' נקרא **ונביא לבב חכמה** (תהלים ז) הרגלים הם נצה והוד [פ] בחי' נביאים [פ] נתעלים לבחי' לב על ידי השמחה שבלב כי השמחה מעלה אותם וזהו הרקוד שמעלה רגליו בכל פעם [פ] וכשלומד תורה או שעושה מצוה בכל כך שמהה שהשמחה נוגעת עד רגליו ומעלה את רגליו למעלה בזה נתעלים כל תומכי דאורייתא [פ] שהם נקראים סמכי קשוט [פ] וזה פ"י (ישעיה מא) **צדק יקראוהו לרגלו** כי התורה והמצוה נקראים צדק כמו שאמרו חז"ל (הולין פט) **צדק תדברון וכו'**, וכמ"ש (תהלים קיט) **כי כל מצותיך צדק**: גם הדיבור הרע נקרא רגל כמ"ש (שם טו) **לא רגל על לשונו** גם הוא נתעלה: גם אדם נתעלה בממון הנקרא רגל כמו שכתוב (דברים יא) **ואת ה'היקום אשר ברגליהם** [פ]: גם כל המדריוגת התחתונות המכונים בשם רגלים נתעלים ע"י שמחת תורה ומצוה כמו שכתוב **צדק יקראוהו לרגלו** שהתורה והמצוה הם קוראים למעלה את אלו המדריוגת התחתונות וזה שאמרו חז"ל וכבא בתרא י: **מי שאין לו בנים משמח" את אשתו בדבר מצוה כי אשה נקראת רגל** [פ] כמו שכתוב (שמואל א' ב') **רגלי חסידיו**

פ פא פב

ישמור (י) **נמצא** שעל ידי השמחה הוא מעלה ומקשר אותה לבחי' צדק הנקרא הא [פ] ושם עיקר הזרע כמו שכתוב (בראשית מז) **ואבא לבב זרע** [פ] גם ברא כרעא דאבוה [פ] (עירובין ע): גם אמונה נקרא" רגל כמו שכתוב" (מכות כד) בא הבקוק והעמידן על אחת וכו' [פ] (וכן) כל הדברים הנקראים רגל נתעלים:

פב [פ] (דברים כא) **כי תצא למלחמה וכו'**. כתיב (תהלים קלט) **אחור וקדם צרתני**, זה בחי' כסדר ושלא כסדר. קדם הוא בחי' כסדר, בחי' אלף בית כסדר. ואחור הוא בחי' תשר"ק שלא כסדר. וזה בחי' אדם וחוה, כסדר ושלא כסדר. הוי"ה במילוי אלפין גימטריא" מ"ה, אדם. וחוה הוא בחי' מלכות פה ותורה שבע"פ קרינן לה [פ]. וחוה לשון דבור כמו שכתוב (תהלים יט) **ולילה ללילה יחזה דעת** היינו מלכות פה כי המלכות נקרא דיבור ע"ש כי אוי"ה מלך בלא עם [פ] ואין העם יודעים רצונו אלא אם כן כשהמלך מגלה מחשבתו ורצונו לתוך דיבורו **נמצא** שעיקר ההנהגת מלכותו אינו אלא על ידי דיבור וזה פ"י מלכות פה וזה שאנו רואים שלפעמים הולך להאדם שלא כסדר כי שלימות של כל הדברים אינו אלא כשהם מיוחדים ומקושרים בו יתברך כי השלימות ל"המילוי הוא החיות כי אבר שנסתלק ממנו החיות אוי נקרא חסרון והחיות היא המוחין והשכל כמו שכתוב (קהלת ז) **והחכמה תחי' וכו'** והחכמה היא"ב בחי' מ"ה כ"ח מ"ה [פ] מ"ה היינו מ"ה כחינו [פ] ומ"ה הוא אדם כי לית אדם בלא אלף [פ] היינו הוי"ה במילוי אלפין היינו הקב"ה הוא חיות של כל הדברים כמו שכתוב (נחמ"ו ט) **ואתה מחי' את כולם** נמצא זאת הבחי' מלכות חוה כשהיא מקושרת לאדם לבחי' מ"ה היינו להקב"ה אוי יש לה שלימות כי השכל שהקב"ה שם בהנהגת מלכותו בזה הוא מוחיה אותה כ"ש **החכמה תחי'** וזהו [פ] (תהלים כד) **לח' הארץ ומלואה כשהארץ** היינו בחי' חוה מלכות מקושרת לח' אוי הוא במלואו ובשלימות ומי שמחלק את חוה מלכות לעצמו שאומר **אנא אמלודך** [פ] בזה הוא מחלק ומפריד אותה מהקב"ה אוי אינה בשלימות כי עיקר חיותה מ"ה היינו השכל וזה (ירמ"ו י) **כי בכל חכמי הגוים** **ובכל מלכותם מאין כמוך** פ"י שְׁלָם אין כ"כ גדול להחיות את מלכותם וכשהוא מחלק את מלכות לעצמו אוי הולך לו שלא כסדר כי הוא בתוך בחי' שלא כסדר היינו מלכות חוה תשר"ק וכשזאת הבחי' חוה היא מקושרת להאדם היינו להקב"ה אוי הולך לו כסדר כי באתר דאית דבר נוקבי' לא אידכר"ה תמן [פ] (זוהר קת קפג: וע' זוהר בא לה: לט.) נמצא כי בחינות חוה שלא כסדר נתבטלים על ידי האדם כסדר:

ובחי' כסדר נקרא יו"ד" שמלכות הנקר' דל"ת לית לה מגרמה כלום [פ] והקב"ה מומשיך לה חיות החכמה הנקרא יו"ד [פ]

לח.

תורה אור
הבוקר ב (ד) תמה נפלה לא ישרה נפשו בו וצדיק באמונתו יחיה:
תורה פא
תהלים ז (ב) למנות ימינו פן הודע ונביא לבב חכמה. ישעיה מא (ב) מי העיר ממדבר צדק יקראוהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן קשר תרבו קשש גוף קשת:
תהלים קיט (קעב) תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך צדק:
תהלים טו (ג) לא רגל על לשוני לא עשה לרעתי רעה ותקפה לא נשאו על קרבי:
דברים עקב א' (ו) ואשר עשה לדתן וליאבירם בני איליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בנייהם ואת אהליהם ואת קינים אשר בגדליהם בקרב כל ישראל:
שמואל א-ב (ט) רגלי חסידו ונתקיימו: לשמר ורשעים בחושך ידמו כי לא כחה יגבר איש:
בראשית מז (כג) ואמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה הא לکم ירע וירשעם את האדמה:
תורה פב
דברים כי תצא כא (ו) כי תצא למלחמה על ארצך ונתנו ידוד אליהם יגדוד ושבית שביה:
תהלים קלט (ה) אחור וקדם צדקתי ותשת עלי כפפה:
תהלים יט (ג) אם ליום יביע אשר יללה יללה ותנה דעת:
תהלים ז (ב) כי בצל תקטנה בצל הקסוף ויתרון דעת תקטנה תמיה בעליה:
נחמיה ט (ו) אמה הוא ידוד לבדך את (אמתה) עשית את השמים שמי השמים וכל צבאים הארץ וכל אשר עליה השמים וכל אשר בהם ואמה תחתה את פלם וצבא השמים לך משמתיים:
תהלים כד (א) לדוד ממוטר לידוד הארץ ומלואה תבל וישבי בה:
מלכים א-א (ה) ואנחה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויבש לו רכב וקרשים ותמשים איש רצים לפניו:
ירמיה י (ו) מי לא יאדף מלך הגוים כי לך אמתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך:
תורה אור

¹ זוהר ח"ג דף כח. ודף לד. ודף רלה: ותקוני זוהר דף ד. ודף לא: ועוד
² בתפילת שחרית סדר קבלת עול מלכות שמים שלפני ק"ש של הקרבנות.
³ * הקדמת תיקוני זוהר דף ז. [לעיל תורה ו' אות ה']
⁴ בתקפא נמצא המ"מ חוה בשנות לפני החכמה תחיה ובתורלד ותורן ותיקון
⁵ עיין מלכים א-א ח' ה', ועיין קהלת יעקב ערך בני חת. וליקוטים יקרים מהמגיד ממורישש את ריש. ועיין דרך חסידים גאה ועונה את ד'. ולעיל תורה ו' אות ד' [דף יג].
⁶ מתרצו - אדכר
⁷ במקום שיש זכר, הנקבה לא נזכרת שם.
⁸ גם בדפדפ"ר ותורלד - יו"ד, ומתורלו - יוד
⁹ אין לה מעצמה כלום. ועיין לעיל תורה א' בחלק ראשון ושם נרשם.
¹⁰ זוהר ח"ב דף קפא. קנב. ח"ג דף רצ:

¹¹ עיין ע"ח שער מד פ"ו כל קומת הגוף כנגד נה"ל ש.לו.
¹² **עיין זוהר וירא דף קיב:**
¹³ כידוע צדק מלכותא קדישא (פתח אליהו) כנגד ה' אחרונה של שם חויה. ועיין תקוני זוהר דף פב: אשר זרעו בו על הארץ דא שכינתא, דכל זרעין אתכלילן בה.
¹⁴ עיין לעיל תורה נג ושם נרשם
¹⁵ בן הוא רגל של אביו
¹⁶ גם בדפדפ"ר - נקרא, ומתורלו - נקראת
¹⁷ בדפדפ"ר - כ"ש, בתורלד - כמו שכתוב, ומתורלו - כשח"ל (ז"ע אולי באמת עיקר כוונת רבינו לפטוק שמתנו למדו שם)
¹⁸ הוספה זו נמצאת כבר בדפדפ"ר (כנראה כי נוספה אחרי שרבינו הגיה את התורה)
¹⁹ לא יודע מתי והיכן נאמרה תורה זו
²⁰ בתקפא (דברים מא) ובתשכח תוקן
²¹ מתרצו - גימטריא"
²² * פתח אליהו
²³ בתקפא - אן
²⁴ רבינו בחיי יושב לח ל' ד"ה ועל דרך הקבלה ובהקדמה לפרשת בלק כב ב'. ולעיל תורה טו אות ז'. ותורה יז [דף כב]. ותחילת תורה מט. וסוף תורה עו. ותורה קלה. ותורה ריש.
²⁵ מתרצו - הנהגות
²⁶ גם בדפדפ"ר והמילוי הוא, בתורלו-המילוי-ה.א. ומתורלו - והמילוי היא גם בדפדפ"ר. היא ומתורלו - הוא

¹ מתרצו - שוין

² הבקוק ב' ד' דלוינו כי אמונה נקלחת נגל ופכפיה עניית הנגל ועיין לעיל תוכי" קמח אות ו' רגלי כמישור זו אמונה ונשו רגלי הלא כפירה
³ מלך בלי כתר (כי הנכחד נעשה מלמן העם להמליכו, ולו הוא לטון ה')
⁴ בדפדפ"ר- פיוס, בתקפא- פ"ט, בתורלד- פייס, ומתורלו - פיוס
⁵ ע"ש שהכוונה לרשב"ג השני שהיה בעצמו נביא, ותיקן כבוד לנביא ואב"ד ולראש ישיבה. וז"ע.
⁶ לא יודע מתי והיכן נאמרה תורה זו
⁷ לעיל תורה מא ותורה נד אות ב' בהגה שם [דף סא]. ציין לסבא מפטישם דף צח. זוהר ח"ג דף קצד. ודף רגנ. ועיין בתקוני זוהר דף יז. דף לה. תרין שוקין דאינון נ"ה
⁸ עיין לעיל תורה ג' שהוא מקום ניקית הנביאים, ושם נרשם ועיין תקוני זוהר דף ז. ודף יג. תרין שוקין נביאי קשוט
⁹ עיין לעיל תורה ו' אות ו' דמ"ש בב"ר ויצא ע' לבו נשא את רגליו היינו רקוד
¹⁰ הקדמת זוהר דף ת. ותורה ב' תנינא אות ג', ותורה לד אות ו', ותורה רד.
¹¹ תקוני זוהר דף נח: ודף קנב:
¹² בתורלד- ואת כל היקום (כלשון הפסוק)
¹³ * פסחים קיט. וא"א זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו]
¹⁴ מתרצו - המדריוגות
¹⁵ גם בדפדפ"ר ותורלד - משמח, ומתורלו - ישמח (כלשון הגמ')

מאמר כשאדם מרקד מחמת שמחה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה

לא ידוע

פתיחה

רבנו מבאר שע"י ריקוד בשמחה של תורה ומצווה, דהיינו שלבו נושא את רגליו מהארץ לקבל הארת האמת מהלב, בבחי' "צדק יקראתהו לרגלו" דהיינו שהאמת שבתורה ומצוות קוראות לרגליו לעלות מהארץ מבחי' רגליה יורדות מוות, לקבל הארת האמת. והחידוש כאן שע"י זה עלולות כל המדרגות התחתונות ממדרגת הנמוכה והחשוכה כי מאיר בהן שכל אמת. נמצא שע"י ריקוד בשמחה בהקב"ה אפשר לגרום שמחה אמיתית לאשה ולהוליד בנים זרע קודש. ולגרום לעצמו שכל דבוריו ומעשיו יהיו יותר לשם שמים, ואמונתו תחזק, ויצא מתאוות ממון. ולגרום למחזיקי לומדי התורה להתחזק יותר בהחזקתם.

ליקוטי הלכות

אהע"ז הלכות פ"ו הלכה ג' אות יג (עפ"י תורה כג תנינא). "שכל מה שישאר נתרבין ביותר, נגדל השמחה ביותר, כי כל אחד מישאר על ידי עבודתו את ה' מעלה ומבקר השמחה מעמקי הקלפות, ומתפך ביותר יגון ואנחה לשמחה, שעל ידי זה תגדל השמחה ביותר עד אשר תתברר כל השמחה בשלמות מעמקי הקלפות שאחיהם בבחינת רגליו, בבחינת רגליה ירדות מות כידוע. וכשתתברר השמחה משם ועלו הרגליו מהקלפות, אז יבוא משיח ויקים, ויעמדו רגליו ביום ההוא על הר הימים". שיהו בחינת עד דמטו רגליו ברגליו, המובא בזה הקדוש ומבאר בכתבי האר"י ז"ל. ועקר עליית הרגליו מן הקלפות הוא על ידי השמחה, שעל ידי זה מעלין הרגליו מבחינת רגליה ירדות מות, שהוא עצבות ומרה שחורה, שהוא סטרא דמותא כנ"ל: וזהו בחינת מעלת הרקודין של איש הישראלי, שבשזוכה להיות בשמחה כל כך עד שמרקד בזה מעלה הרגליו מהקלפות, וכמבאר בדברי רבנו זכרוננו לברכה בהתורה המתחלת, בשארם משמח את עצמו והשמחה גדולה כל כך עד שנוגעת עד רגליו, דהיינו שמרקד, שבוה מעלה כל בחינות הרגליו, עין שם בסוף ליקוטי תנינא (סימן פא). וכן האריך בזה בכמה מקומות מסוד מעלת הרקודין, עין שם, וזהו בחינת הפלגת השמחה שיהיה בימי המשיח שיבוא במהרה בימינו, שעל ידי זה תהיה עקר הגאולה, כמו שכתוב (ישעיה טו), "כי בשמחה תצאו וכו'".

ויד הלכות בהמה וחיה שהורה הלכה א' אות ג' (עפ"י תורה יט) כשהאדם שפור שהוא ערוב הדעת כנ"ל, אינו יכול לקום על רגליו כנ"ל, כי ברגליו מלבש בחינת החיות, בחינת המחזין בבחינת נעוץ סופו בתחלתו וכו'. ועל פן הרגליו הם בחינת הדבור, כמו שפרש רבנו (בלקוטי תנינא, בסימן פא). בבחינת צדק תדברון, בחינת צדק יקראתהו לרגלו, עין שם. כי הדבור הוא תלוי בדעת כנ"ל. ובכמהות וחיות שאין להם דבור ודעה הם בבחינת ירידת ונפילת בחינת החיות שברגליו ועל פן אין להם כח לעמוד ולסמך הגוף על רגליהם לבדם וצריכין לילך על ארבע, כי אין להם כח רגלי אדם ובהרגליו נבר ביותר גדל הפרש וההבדל שבין אדם לבהמה; כי זה הולך בקומה וקופה על הרגליו לבדם, והבהמה אין לה זה הכח לילך על רגליו לבדם כנ"ל. וכל זה מחמת שאין לה דבור ודעה.

או"ח הלכות ר"ח הלכה ז' אות נג (עפ"י תורה סא) ועל שם זה נקרא מקום טרדת המשא ומתן שוק. על שם שוקין ורגליו. כי כל הממון בבחינת רגליו כמו שכתוב ואת כל היקום אשר ברגליו. זה ממונו של אדם כמו שמבאר במקום אחר. ושם עקר חלקת העצה שנקרא רגליו כנ"ל. כי עקר אחיות הסטרא אחרת הוא בבחינת רגליו כידוע. ועל זה נאמר לא בשוקי האיש ירצה וכו'.

או"ח הלכות הודאה הלכה ו' אות טו (עפ"י תורה כד) וזה בחינת ויאמר ה' אל אברהם לך מארצה וממולדתך ומבית אביך וכו'. אברהם הוא הנשמה כמו שאיתא בזה הקדוש בפרשיות אלו. והסר ה בחינת שמחה, כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה לענין מצות לשמח חתן וכלה שהם ה קולות קול ששון וקול שמחה וכו' קול אומרים הודו את ה' (ירמיה לג). ועל פן אברהם אינו מוליד, כי עקר ההולדה דקדשה הוא מבחינת שמחת חתן וכלה, בבחינת מה שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה מי שאין לו בנים ישמח את אשתו וכו' וכמו שמובא בסימן פא בליקוטי תנינא.

שיחות השייך לתורה זו

ככבי אור אמת ואמונה דף טו ס"ק טו – ולכן לולא דמסתפינא הייתי אומר אף על פי שלא ספר אדמו"ר ז"ל את כל המעשה של הבעטליר השביעי, אבל הספור הזה מהבן מלך זה בעצמו הוא קצת מהספורים הנעלמים של המעשה מהבעטליר השביעי (טו) כי כפי אשר יספר אדמו"ר ז"ל בענין התפארותם הקדוש שהעקם בצנארו מתקן בקולו דיקא את הזוג וכו' והבעל חסוטרת מתקן ומעלה בכתפיו דיקא את אנשי הכת וכו' וכן בלם (טז), וכפי המבאר בדבריו הקדושים בליקוטי תנינא סימן פ"א שברקוד הרגליו מחמת שמחה של מצוה (2) מעלין את האמונה עין שם וכפי הנראה בכל ספורי מעשיותיו הקדושים שגמר כל ספור המתחיל ויהי היום טוב והולך להספור שמקדם, מכל זה יש לרמוז לפי עניות דעתי גם בהמעשה הזאת שגמר הספור המתחיל ויהי היום שהוא המעשה של זה שבלא רגלים טוב והולך לגמר הספור שמקדם,

2 הערת ראב"ן – שמענין זה דבר אדמו"ר ז"ל קרם שהתחיל לספר המעשה הזאת, כמבאר שם. ושמעתי מאבי ה"מ ששמע ממזקני רב"ט ז"ל שקצר שם בלשונו וכן אמר אז אדמו"ר ז"ל בזה הלשון: איך ועל איך דער ציילין וויא אזוי מע איז אמאל פון אן מרה שחורה פרייליך גיווארין ואספר לכם איך פעם אחת היי שמחים מתוך מרה שחורה.

יצא לפועל רע. ואיזה התעלות שייכת בו? ועוד הרי כל דבור הוא בחי' מלכות סוף המדרגות ומדוע נקט דווקא דבור רע. נ"ל שרבנו נקט דיבור רע כיון שמצא פסוק שדבור נקרא רגל רק בדבור רע, אבל ידוע שכל דיבור הוא מדרגה התחתונה, כי הוא התגלות השכל והדעת, וממילא כל דיבור הוא בחי' רגל המתעלה ע"י ריקוד, והכוונה שע"י ריקוד יזכה לדבר דבורים עם דעת, ואדרבה ימנע עצמו מדבור רע.

ד. צדק הנקרא הא – צ"ע מתורה ז' עפ"י הזוהר שצדק כד אחבר בה אמת נקראת אמונה, נמצא שצדק היא ד' דלה ועניה וכשמאיר בה האמת אזי היא הא ואז נקראת אמונה ולא צדק.

ה. הא לכם זרע – צ"ע כיון שהדרש מסתמא משתלב בפשט, נמצא שיוסף הצדיק נתן למצרים סגולה לבנים זרע קודש. היתכן? עיין כלי יקר שסגולת ההא' היא גם לגידול פרי האדמה. ואולי אפשר לומר גם כיון שהמצרים האלה היה מעורב בהם ניצוצות קדושים, כי היו ניצוצות קרי של אדם הראשון, ועל כן יוסף מל אותם, כמבואר בשער הפסוקים¹, ועל כן יוסף הצדיק נתן להם בחי' הא של הולדה, כדי שאותם שיש בהם טוב יולידו זרע שיתגייר באמת. וכידוע שמהם יצאו הערב רב שמשוה רבנו הוציא ממצרים כפלים כיוצאי מצרים, כי היה בהן ניצוצות של טוב, אלא שרוב הרע שבהן הזיק מאד לעם ישראל, ועד היום הם ראשי העם כמובא בתיקון כא דף נב סע"א.

ו. בא חבקוק והעמידן על אחת – צ"ע הרי גם בימי משה רבנו היה ערך כל מצווה היה כפי האמונה שבה היא נעשית. ומה חידש חבקוק? ועוד שהיא סברא פשוטה. וראה ספר העיקרים שדוד גילה י"א מצוות שביחד כוללות את כל התריג, וחבקוק גילה שאמונה כוללת את כל המצוות. וראה דרשות הר"ן דרוש שישי שביאר עפ"י אבות ב' א' שישי מצווה קלה ויש מצוה חמורה, ומשה לא גילה כדי שיתאמצו ככולן, אבל בירידת הדורות בימי דוד כבר היה צורך לגלות אחת עשרה, ובימי חבקוק לגלות אחת שהיא חמורה מכולן. וצ"ע. (ראה בסוף הביאור מה שהעתקנו מילקוט ביאורים של מתיבתא על גמרא מכות כד.)

ז. בא חבקוק והעמידן על אחת – צ"ע משבת לא. שגוי ביקש מהלל שילמד אותו את כל התורה על רגל אחת ואמר לו ואהבת לרעך כמוך (קושית הרמב"ן ראה ילקוט ביאורים לקמן). גם צ"ע שלא רק חבקוק העמידן על אחת שהרי גם דוד אמר (תהלים קיט פו) כל מצוותיך אמונה (קושית החת"ס ראה לקמן ילקוט ביאורים).

הקדמה

בכמה תורות מדבר רבנו על ריקוד שממתיק דינים ראה תורה י"ח אות ו' א' פ' שיש, חס ושלום, דינים על ישראל על ידי ריקודים והמחאת כף אל כף נעשה המתקת הדינים: ועיין שיחות הר"ן סימן קל"א כוונתו בפשוטו י"ח, שיחזקו עצמן לשמח בימי שמחה, כגון פורים וחנוכה וימים טובים או חתונה וכיוצא בזה כל מיני שמחה של מצוות שיחזקו עצמן בשמחה גדולה עד שיזכו להתעורר לרקודין והמחאת כף, ועל ידי זה ימתיקו הדינים. וראה ח"מ סימן קט"ז² שבאותה שנה שאמר תורה י' רקד רבנו הרבה ובפרט בחתונה בתו שרה כדי להמתיק

מלובשת תוך הגוף אין האדם מרגיש בזאת, ואחרי הפטירה, במקום שהניח כל ימיו חלקי נשמתו (שהם המעשים והדיבורים והמחשבות וההשכליות) שם ימצאנה, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, כי אין חשבון ודעת בשאול כו' (קהלת ט, י).

¹ שער הפסוקים פרשת ויגש – ואת העם העביר אותו לערים: זה תבין, במש"ל, בפסוק לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו, כי כל אותם המצריים שבדור ההוא, היו הניצוצות של השחתת הזרע דאדה"ר, וכדי לתקנם, מהל אותם, וגם טלטלם לערים, שיקיים בהם טלטול וגלות, לכפר עונם. ולכן נקרא העם, כי הם הם בחי' הערב רב שיצאו ממצרים, כמ"ש בפרשת שמות בפסוק ויאמר אל עמו:

² וראה שם תורה י' אות ו' ו' וזה בחינת ריקודין והמחאת כף. כי ריקודין והמחאת כף נמשכין מבחינת הרוח שבלב, כנראה בחוש, כי על ידי שמחת הלב הוא מרקד ומבא כף אל כף; וכמוכא בתקונים (תקון כא נ"א): 'זהאי רוחא נשב בשית פרקין דדרועא ובשית פרקין דשוקין, והיא בחינת המחאת כף ובחינת ריקודין. וזהו בחינת: 'לבו נשא את רגליו' (בראשית רבה, ויצא, פרשה ע). הינו על ידי הרוח שבלב באים הרקודין; הינו על ידי הצדיק שהוא בחינת רוח כנ"ל, נתבטל הגאון כנ"ל, כמו שכתוב (תהלים ל"ו): 'אל תבואני רגל גאון', ונתבטל העבודת אלילים, כמו שכתוב: 'ורחצו רגליכם' (בראשית י"ח) 'זה עבודת אלילים' (ו). וכשנתעלה הרגלין על ידי הרקודין, בחינת נשא לבו את רגליו, ונתבטל הגאון, הינו העבודה זרה, על ידי זה נמתקין הדינים; כי כל זמן שיש עבודה זרה בעולם, חרון אף בעולם' (ספרי, ראה). וכשנתעבר העבודה זרה, נתעבר חרון אף ונמתקין חסדיים, ואז הרגלין הם בבחינת רגלי חסידיו (שמואל א ב), הינו בבחינת חסידים, הינו בחינת 'חסידיו דוד הנאמנים' (ישעיהו נ"ה) 'הנאמנים' דיקא, כי נתבטלו המינות והכפירות:

³ ראה טעם זקנים חלק יח לשה"ק עמ' ו' מה שסיפר רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל שבראש השנה שאחרי מלחמת העולם הראשונה שבה נהרגו המוני יהודים, הגיע רל"י לאומן, ואנשי טשערין טענו שסמוך ונראה לאסון כזה לא ראוי לרקוד בימי ראש השנה, ורל"י שהיה אז בחור טען אדרבה בגלל רוב הדינים צריך לרקוד יותר. עי"ש שמדבר מהתמימות לקיים דברי רבנו בלי חכמות.

⁴ חיי מוהר"ן סימן קטז – בשנת תקס"ג עשה נשואין לבתו הצדקת מרת שרה בקהלת קדש מעדוועדווקע עם חתנו הרבני מורנו יצחק אייזיק בן הגביר מורנו רבי ליב דאבראוונר כי לשם נתקבצו שניהם אף על פי שאז היה כבר בברסלב והחתנה היתה בראש חודש ניסן שחל אז ביום חמישי והחפה היתה בערב אור ליום ו' ערב שבת קדש: אחר החפה דברו ממשיח וכו' (ואמר רבנו ז"ל וגלה ברמז שראוי שיצא מקום וכו') אחר כך בשבת קדש אמר על סעודה השלישית תורה גבוהה מאד המתחלת לשמש שם אהל בהם בלקוטי א' בסימן מ"ט ושם מרמז ניסן ושרה ויצחק וכלה וחתנה וכו'. ואמר שזאת התורה לא אָמו בשבילנו רק בשביל הגזרה שקורין פונקטין הנשמע אז שרועין לגור על ישראל חס ושלום אשר בעונותינו הרבים יצאו בְּיָמֵינוּ. כי שם מדבר מענין הכנעת העב"ם כי אעשה פלה בכל הגוים. שזה בחינת פלה דאכלי פלא ושצי פלא ואתם הדבקים וכו' והבן שם מאד כי הם דברים עמקים וגבוהים מאד: ואחר שגמר אמירת התורה היה מרקד הרבה מאד עם בתו הפלה וכו'. ומי שלא ראה ריקודין שלו לא ראה טוב מימיו, כי אף על פי שברוך השם זכינו לראות כמה צדיקים שהיו מרקדים לפני הפלה, אבל ריקודין שלו לא נראה פזאת. וכל מי שעמד שם בנודאי היה לו הרהור תשובה אמתי על כל פשעיו. וגדל ההתעוררות וההתלהבות של כל האנשים שעמדו שם בשעת ריקודין אי אפשר לכאור ולציר זאת בכתב בשום אופן: וכבר גלה כמה תורות גבוהות מאד על ענין ריקודין והמחאת כף. וגם בהתורה לשמש הנ"ל מבאר מענין ריקודין, אבל לא היה שכיח שיעשה

את גזירת הפונקטין שגזר הצר ניקולאי. ובתורה לב שע"י ריקודים בחתונה ממתיקים את הדינים של הכלה. ובתורה מא/א²¹ ע"י ריקודים ממתיקים את הגבורות בשרשם וזוכים לברכות. ובתורה קסט כשיש דינים א"א לרקוד כי הוא בחי' עיבור בחי' רגליה מצטננות והמתקה ע"י משפט.

כאן מבאר רבנו שש מתוך כל הדברים שנקראים רגל ומתעלים ע"י הריקוד, והם: תומכי התורה, דבור, ממון, אשה, בנים, ואמונה, דהיינו כל המדרגות התחתונות.

יסוד העניין שריקוד הוא בחי' לבו נשא את רגליו כמבואר בתורה י' דהיינו שמתוך שמחה של מצווה רוקד וקופץ ומעלה רגליו לקבל אור אמת מלבו, וזה בחי' צדק יקראהו לרגלו המבואר אצלנו, שע"י שמחת תורה ומצוות שנקראים צדק כמ"ש כל מצוותיך צדק הוא קורא את כל בחינות הרגל לקבל אור אמת מלבו, כי כל המדרגות שהן בסוף הקומה הן בחי' מלכות דלית לה מעצמה כלום אלא רק מה שמקבלת אור אמת מהתפארת שהוא הגוף שמקבל מהבינה שהיא הלב.

ועל כן תומכי תורה שהן מחזיקים לומדי תורה בכספם, הם מתעלים כי הם כמו רגלים הסומכים את תורה שהיא בחי' הגוף. וכן הדבור הוא סוף המדרגות כי ראשיתו במחשבה ויוצא לפועל בדבור. וגם הממון נקרא רגל כי עליו נשען האדם, והוא המחזיק אותו בעולם הזה. ועל כן הוא סכנה גדולה ליפול על ידו לכפירות ועבודה זרה, אבל ע"י ריקוד מעלה אותו לבחי' שפע כפול דהיינו שפע גשמי עם רוחני של שמחה בחלקו. וכן אשה היא סוף מדרגת האיש כי הוא מושך טפת מוחין מא"ס ונותן לה והיא בונה ומולידה וולד דהיינו מוציאה לפועל את מה שהיה במוח של האב. והכי נמי הבנים בעצמם שנולדים הוא סוף מעשה שהיה במחשבה תחילה אצל האב נמצא שהם סוף המדרגות. וכן האמונה שהיא מדת הביטול ורגליה יורדות מוות אם ח"ו תקבל מוחין מהסט"א, אבל ע"י ריקוד רגליה עלולת מהקליפות אל הלב לקבל אור אמת ונעשית אמונה ובטחון שלם. וכן כלל כל המעשים של האדם הם בחי' סוף מעשה במחשבה תחילה דהיינו סוף המדרגות וע"י שאדם רוקד מעלה אותם לקבל אור אמת מהלב, ואזי הם מעשים טובים.

עד כאן ההקדמה

תורה פא י"ב

כשארם משמח עצמו בשמחה של מצווה דהיינו ששמח על החיבור עם הקב"ה (מצווה לשון צוותא) דהיינו שאמת מציאותו והשגחתו ית' מאיר היטב מהמח ללב, עד שמתרחב לבו בשמחה. כגון בחתונה ופורים וחנוכה (שיחות הר"ן קלא)²¹. **והשמחה גדולה כל כך עד שנוגעת עד רגליו היינו שמרדק**

רקודין פי אם בעתים רחוקות מאד, אך באותה השנה ה"ל היה מרקד כמה פעמים. הינו בשמחת תורה, ואחר כך בשבת חנכה אחר אמירת התורה המתחלת ראיתי מנורת זהב בלקוטי א' סימן ח. ואחר כך בפורים במעדוועדי ווקע, ואחר כך על החתנה הנ"ל: ואמר בעצמו בזאת השנה רקדתי הרבה וזה היה מחמת שבאותו השנה נשמעו הגזרות שקורין פונקטין, שהיו רוצים אז לגזר על ישראל חס ושלום, ומחמת זה רקד כמה פעמים כי על ידי ריקודין ממתיקין הדינים ומבטלין הגזרות כמבאר בהתורה ואלה המשפטים סימן י' בלקוטי א' המתחלת על ידי ריקודין והמחאת פה ממתיקין הדינים. וגם זאת התורה נאמרה באותו החרף בטיראויצע:

²¹ תורה מא - רקודין, הנה איתא ב"עץ חיים" דף כ"ב בהרפים הינו הרגלין, הם נצח הוד, והם עוקבין. ועק"ב גימטריא שתי פעמים אלקים, שהם דינים, שיש שם אחיזה לחיצונים כידוע. והפעלה להברית החיצונים משם, שנימשך לתוך הברפים, הגבורות משרש הבינה. וכשמשמשך שרש הגבורות מבינה, אז החיצונים בורחים משם, והוא לוקח הבכורה והברכה, שזה בחינת ברפים. ושרש הבכורות, נקרא יין כידוע, וזה המשמח. וזה שפתיב גיעקב, כשראה שהוא בחינת ברפים במקום דין, כי שתי פעמים אלקים עם עשר אותיות גימטריא גיעקב, אזי המשך שרש הגבורות, בחינת יין המשמח. כמו שפתיב (בראשית כ"ז): "ויבא לו יין וישת", שרש של הברכה. נמצא על ידי רקודין, ששורתה יין המשמח, שהם שרש הגבורות שבבינה. ונמשכין למטה בתוך הרגלין, הינו שמרדק, בזה מגרש החיצונים משם, וזאת התלהבות של הרקוד, והוא "אשה ריח ניחוח לה" (במדבר כ"ח).

²¹ לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

²² שיחות הר"ן סימן קלא - בשכתבתי לפניו (רסג) התורה ואלה המשפטים (סימן י' חלק ראשון מלקוטי מוהר"ן) המתחלת: כשיש דינים חס ושלום על ישראל, על ידי ריקודין והמחאת כף נעשה המתקת הדינים וכו', אמר לי: כך אמרתי, שעכשו נשמע גזרות חס ושלום על ישראל (רסד) והנה הולכים וממשמשים לבוא ימי הפורים האלה (כי התורה הזאת נאמרה סמוך לפורים) ויהיו ישראל מרקדים וימחאו כף ועל ידי זה ימתיקו הדינים. וחזר וכפל דבריו ואמר בפה מלא כך אמרתי:

וכונתו היתה להעיר לבבנו שנדע ונבין שכל דברי תורתו הקדושה אף על פי שיש בה עמקות גדול ונורא מאד ורוין עלאין וסודי סודות עמוקים ורחבים מני ים בכל דבור ודבור, אף על פי כן עקר כוונתו שנשמע ונקבל דבריו הקדושים בפשיטות לשמר ולעשות ולקיים את כל דברי תורתו בפשיטות ובתמימות. כמו למשל התורה הקדושה הזאת שנאמר שם שעל ידי המחאת כף וריקודין נמתקין הדינים, היתה כוונתו כפשוטו, שיחזקו עצמן לשמח בימי שמחה, כגון פורים וחנוכה וימים טובים או חתונה וכיוצא בזה (רסד) כל מיני שמחה של מצוות שיחזקו עצמן בשמחה גדולה עד שיזכו להתעורר לרקודין והמחאת כף, ועל ידי זה ימתיקו הדינים. כי כל דברי התורה לא בשמים הוא לאמר, שאין מי שיכול לזכות לזה להמתיק הדינים על ידי המחאת כף וריקודין כי אם גדולים בני עליה. רק כל אחד מישאל יש לו כח הזה כשיקיים הדברים כפשוטן באמת ובתמימות:...

מחמת שמחה דהיינו שהשמחה שהתחילה בהארת המח ללב, ועוררה את הלב להתפעלות גדולה עד שנעשה רוחב לב ושמחה, ממשיכה להתפשט בכל הקומה עד הרגלים. דהיינו עד האיבר המגושם ביותר באדם. ואזי כשלא נשאר בקומת הגוף איבר שלא מאיר בו שמחת החיבור עם הקב"ה, בכל איבר כפי הכלים שלו, **זה הבחי' נקרא ונביא לבב חכמה (תהלים צ) וי' פשוטו של מקרא נביא לשון הבאה, ורבנו דורש לשון נבואה, ורוצה לומר כי זה בחי' נבואה, כשה"חכמה", מאיר ב"לבב", וגורם להתפעלות שלימה בכל קומת הגוף עד הרגלין, שמשם יניקת ה"נביא", (כמבואר בתורה ג) וי'. נראה כוונתו שכשהאור שבמח האדם מאיר לו עד הרגלין, אזי גם מלמעלה יורד אור נבואה עד לרגלי העולמות, שם אנו נמצאים.**

כי הרגלים הם נצח והוד [י"ז] דהיינו שתי הספירות שהן כנגד הרגלים, (בידוע שהספירות הן כנגד קומת האדם, כמבואר בפתח אליהו נצח והוד תרין שוקין) ומהם יונקים הנביאים את נבואתם. על כן הרגלים הן **בחי' נביאים** [י"ז] וע"י שמגביה רגליו בריקוד של שמחה, הם **נתעלים לבחי' לב על ידי השמחה שבלב כי השמחה מעלה אותם בבחי' לבו נשא את רגליו/י**.¹⁷

וזוהו הרקוד דהיינו שמעלה רגליו בכל פעם [י"ט] מבואר שעיקר הריקוד הוא מה שמעלה רגליו מן הארץ, ולא מה שאוחזים זה בזה ומקיפים בהליכה. ראה בזה שיחה של רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל בטעם זקנים/י עפ"י שיחות הר"ן סימן פו/א¹⁸) שריקוד הכוונה להרים את הרגלים מהארץ ולקפוץ/י¹⁹, וכך נהגו אנ"ש באומן.

וכשלומד תורה כגון שלומד בעמידה/י²⁰ וקופץ מרוב שמחה, או שעושה מצוה בכל כך שמחה עד שהשמחה נוגעת עד רגליו ומעלה את רגליו למעלה בזה והוא קופץ ומרקד מרוב שמחת המצוה

¹⁷ תהלים פרק צ (יב) למנות ימינו בן הודע ונבא לבב חכמה:

פרש"י – (יב) למנות ימינו בן הודע – כאשר בתחלה הודע בעולם את מנין ימינו ארוכים וכיון שנאריך ימים נוכל לקנות לב ונביא בתוכם לבב חכמה, ונביא לשון הבאה.

¹⁸ עיין בבואר חבורת לתורה ג' על ד"ה וכשהמנגן רשע. שם מבואר עפ"י הסוד מהיכן יונקים הנביאים. שהם רגלי עתיק היורדים לראש עולם הבריאה.

¹⁹ לעיל תורה מא ותורה נד אות ב' בהגה שם [דף סא.] ציין לסבא דמשפטים דף צח.: וזוהר ח"ג דף קצד. ודף רנו. ועיין בתקוני זוהר דף יז. דף לה. תרין שוקין דאינון גו"ה

²⁰ עיין לעיל תורה ג' שהוא מקום יניקת הנביאים, ושם נרשם ועיין תקוני זוהר דף ז. ודף יג. תרין שוקין נביאי קשוי

¹⁸ **כמבואר** בתורה י' אות ו' ע"ש. והוא מפרש"י (בראשית כט א') בשם מדרש (ב"ר ויצא ע' ח') עה"פ וישא יעקב את רגליו. גם עיין תורה ל"ב שע"י רקודים בחתונה ממתיקים את הדינים של הכלה.

¹⁹ עין לעיל תורה י' אות ו' דמ"ש בב"ד ויצא ע' לבו נשא את רגליו היינו רקוד

²⁰ **טעם זקנים** אידיש חלק סח שיעור משנת תשל"ה פרשת כי תצא עמ' 20 – (אחד שואל על אופן הריקודים) **טאנצן** איז הויבן זיך, 'עולה ויורד!' ומשה עלה, וירד ד', (כמבואר בשיחות הר"ן פו) מען הויבט זיך! מען הויבט זיך און מען לאזט זיך אראפ! או ער שלעפט די פיס, ער טאנצט, דאם הייסט געטאנצט! געטאנצט הייסט טאקע הויבן די פיס און אראפלאזן, (רמ"ב: געהאפענט וואס הייסט דאם געהאפענט? האפען איז מער ווי טאנצן!) יא, האפען הייסט געהאפענט, געהויבן די פיס, (רמ"ב: מיר האבן געהאפענט אין א קרעטשמע שטייט) יא, יא. (רמ"ב: אין אומאן האט מען געטאנצט ממש שטארק – הויך?) דעמאלט ווען מען האט געטאנצט – האט מען געטאנצט! דעמאלטס ווען נישט – האט מען געשלעפט די פיס, עם זענען געווען צייטן וואס מען האט געטאנצט! (רמ"ב: און מען האט נישט געשריגן ארץ וי או זיי שטערן?) געשריגן?! (רמ"ב: סאיז דא אועלבע וואס טענהנען אז דו ווילסט האפען – האפע באוונדער, וואס דארפטו שטערן אנדערע?) הער זיך איין, מיר רעדן וואס הייסט טאנצן, טאנצן זאגט דער רבי 'ומשה עלה', 'יורד ה', דאם הייסט טאנצן, ארויף – אראפ, דאם הייסט טאנצן. אז עם טאנצט זיך נישט, שלעפ איך די פיס. אבער טאנצן הייסט טאקע הויבן די פיס. דער רבי ברענגט טאקע אין תורה י', 'וישא יעקב רגליו, ער האט אויפגעהויבן די פיס, לבו נשא את רגליו, די הארץ הויבט די פיס, די פיס הויבן זיך, דער רוח האט אריינגעבלאזן אין די הענט און אין די פיס, מיט די הענט פלעטשקענען. אז דער רוח בלאזט אריין אין די הענט אריין, גייען זיך צונויף ביידע הענט; אז דער רוח בלאזט אריין אין די פיס, הויבן זיך די פיס! אז די פיס הויבן זיך נישט – האט עם נאך נישט אריינגעבלאזן! (השוואל: דער רבי זאגט אויף א פלאץ מען זאל מאכן קפיצות) יא, שפרינגען! (כמבואר בתורה מח תנינא ולעשות עניני שטות וצחוק או קפיצות וריקודים) עם איז איין זאך, אז איינער וועט דארטן – אין די הלכה פון שבת דארטן (ארום שא ג' הגיע לאמת המים יכול לדלגו ולקפוץ עליה) ס'איז א ברייטע דאם (גרוב) צו ער זאל גיין ארום און ארום, צו ער זאל איבערשפרינגען, ער מוז דאך געבן א שפרינג אריבער, אז ער וועט נישט וועלן הויבן די פיס, וועט ער אריינפאלן אין גרוב אריין און שוין, מוז ער דאך געבן א שפרינג אריבער. (שוואל: עם זענען דא וואס זאגן מען זאל שפרינגען ביי זיך אין שטוב, און עם זענען דא אועלבע וואס עם שטערט זיי, זיי ווילן האבן ישוב הדעת ביים טאנצן.) קען זיין אז דער דאזיגער וואס דער רוח הצדיק בלאזט טאקע אין אים אריין, אויף דעם שרייט מען נישט.

²¹ **שיחות הר"ן סימן פו** – החתונה הוא בחינת סיני כמו שכתוב (קעב): "ביום חתונתו" זה מעמד הר סיני (תענית כו:) וסיני גימטריא סולם. וכתוב: "הנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו" (קעג) הינו רקודין שבשעת רקודין עולה ויורד כי בן דרך רקודין שעולה את גופו ויורד את גופו: ...הפרסטקיס (פוזו וכרכור) שעושיין בשעת רקודין זה בחינת (בראשית מו ד): "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך". כי גלות מצרים היה בשביל לברר ניצוצי קרי של אדם הראשון, והחתונה היא תקון ויחוד הברית שהיא בחינת "אנכי אעלך גם עלה".

²² **תרגום חופשי של שיחה נ"ל מהשיעור של רבי לוי יצחק** – לרקוד זה להגביה את עצמך, 'עולה ויורד!' ומשה עלה, וירד ה', מגביהים את הגוף! מגביהים ויורדים למטה! כשאדם גורר את רגליו, הוא רוקד, זה נקרא לרקוד! לרקוד פירושו אכן להגביה את הרגליים ולהורידם. אנו מדברים על 'מה נקרא ריקוד'. ריקוד, אומר הרבי, 'ומשה עלה', 'יורד ה', זה נקרא לרקוד. מעלה – מטה, זה נקרא ריקוד. כאשר איני יכול או איני מצליח לרקוד, 'גוררים את הרגליים', אבל ריקוד פירושו להגביה את הרגליים. הרבי אכן מביא בתורה י' וישא יעקב את רגליו – הוא הגביה את רגליו, 'ליבו נשא את רגליו', הלב מגביה את הרגליים, הרגליים מתרוממות, הרוח נשבה בידיים וברגליים, בידיים מוחאים כף, כאשר הרוח נושבת בידיים, מתחברות הידיים; כאשר הרוח נושבת ברגליים, מתרוממות הרגליים! אם הרגליים אינן מתרוממות – לא נשבה בהן הרוח.

ע"ז נתעלים כל תומכי דאורייתא [כ"ד/כ"ה] דהיינו כל המחזיקים בכספם לומדי תורה שהם נקראים סמכי קשוט [כ"ו/כ"ז] דהיינו תומכי האמת, כי התורה נקראת תורת אמת, היא בחי' גוף, הנתמך ע"י הרגלים, הם התומכים בכספם בלומדי תורה, נקראים תומכי התורה, ותומכי האמת בעולם הזה. ראה גם בתורה ב' תנינא/כ"ז כיצד הם שותפים בלידת התורה כדאיתא בגמ' שרגלי היולדת מצטננים קודם הלידה, כי הדמים עולים למעלה לדחוף את הוולד, וזה בחי' מה שתומכי התורה נותנים מממונם הנקרא דמים, ללומדי התורה ואזי הממון הזה כמו דוחף את לידת חדושי התורה מהתלמידי חכמים, כי מכוחו הם לומדים ומחדשים בתורה. וזה פי' (ישעיה מא/כט) צדק יקראהו לרגלו פשוטו מדבר באברהם אבינו כמבואר במפרשים עפ"י הגמ' שבת קנ"ו: ורבנו דורש לענין שלנו שהצדק קורא את הרגלין, דהיינו ע"י שמעלה את רגליו בריקוד של שמחת התורה והמצווה, דהיינו "הצדק", הוא קורא ומעלה את התמכי אורייתא הנקראים "רגלו". כי התורה והמצווה נקראים צדק כמו שאמרו חז"ל {חולין פט/ל} צדק תדברון וכו', הגמרא שם אומרת שהיא אומנות גדולה לעשות עצמו אילם מדברי חול, ולדבר רק צדק דהיינו דברי תורה ומצווה, וכמ"ש (תהלים קיט/לא) כי כל מצותיך צדק :

גם הדיבור הרע כגון לשון הרע נקרא רגל כמ"ש (שם טו/כ"ב) לא רגל על לשונו פשוטו של מקרא שדוד המלך מונה שם כמה מדות טובות שהמקיים אותן יזכה בהן שנשמתו תשכון במקום כבוד, ואחד מהם מי

כ"ג אע"פ שדורך כלל לומדים בשיבה, זה כי נחלשו הדורות, כמבואר במגילה כא. ת"ר מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד. וכך קבלוה במתן תורה וע"כ יש העומדים בקריאת התורה.

כ"ד עין הקדמת הוהר דף ת. עין תורה ב' תנינא את ג' ותורה לד את ו' ותורה רד

כ"ה זוהר חלק א דף ח. רבי יוסי אמר, שכל טוב דא אילנא דחיי דאיהו שכל טוב בלא רע כלל ועל דלא שריא ביה רע איהו שכל טוב בלא רע, לכל עושיהם, אלין חסדי דוד הנאמנים תמכין אורייתא ואינן דתמכין אורייתא כביכול אינן עבדין, כל אינן דלעאן באורייתא, לית בהו עשיה בעוד דלעאן בה, אינן דתמכין לון אית בהו עשיה, ובחילא דא כתיב תהלתו עומדת לעד וקיימא כורסייא על קיומיה כדקא יאות.

כ"ו תקוני זוהר דף נח: ודף קכג:

כ"ז תיקוני זוהר דף נח: והוא נהר עליה אתמר שמש בשבת צדקה לעניים, ועליה אתמר צדקה תרומם גוי, ומה דהות צדק דינא, אתעבדת רחמי, וכל ספירן על שמה אתקריאו, מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק, כד אתרחק מינה בעלה דאיהו רחמי, מאזני צדק, תרין דרועין אבני צדק תרין סמכי קשוט, הין צדק צדיק, וכד עמודא דאמצעייתא מרחק מינה איהו משפט, וביה כתיב (תהלים ע"ה) כי אלקיים שופט זה ישפיל וזה ירים, זה ישפיל מאן דגרים לאשפלא לשכינתא מאתרהא, וזה ירים מאן דגרים לסלקא לה מאתרהא, דחובין דישראל אינן אשפילן לה לתתא, וזכוון דלהון סלקין לה לאתרהא, הא זכאה איהו מאן דעביד זכוון לסלקא לה לאתרהא:

תיקוני זוהר דף קכג: חכימין כלהו אינן רשימין דיוקניהון בחכמה, ונבוגין רשימין דיוקניהון בבינה, ומארי גמילות חסדים דיוקניהון רשימין בחסד, וגברין ביצריהון כלהו רשימין בגבורה, ומארי תורה כלהו רשימין דיוקניהון בעמודא דאמצעייתא, ונביאים כלהו רשימין דיוקניהון בנצח והוד דאינן תרי סמכי קשוט, וצדיקים נטרי ברית כלהו רשימין דיוקניהון בצדיק, ומארי מלכותא כלהו רשימין במלכות, ומארי יחודא כלהו רשימין בכתר עלאה דאיהו מחשבה, דתמן צריך לסלקא יחודא במחשבה סתימא, ובכלהו תקונין אלין צריך לשבחה לעלת על כל העלות, דאיהו מלגאו כנשמתא בגופא, ובגין דבני נשא רשימין באלין דיוקנין, אמר למשה ואתה תחזה וגומר:

כ"ח תורה ב' תנינא אות ג' ומזה באה הולדה בקל. פי' ב'שעה שאשה פורעת לילד ירכותיה מצטננות' (כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה, סוטה יא), ועל ידי זה נעשה ההולדה, כי הדמים עולין למעלה, ואזי נדחק המקום שם, ואזי הם דוחים את הולד לחוץ, ואחר כך חוזרים הדמים למקומם, שזה בחינת תודה הלקה, שהוא בחינת תהלוכות הדמים, שחוזרים לילך כסדר כנ"ל. כי גם ההלקה היא בחינת הולדה, כי יש תמכי אורייתא, שנותנים ממון ללומדי תורה, ובתחלה הם מחסרים ממון מעצמם, כי בשנותנים הממון להתלמיד חכם, נחסר אצלם, שזה בחינת ירכותיה מצטננות, כי דמים תרתי משמע' (א). אבל אחר כך, על ידי ממוןם שמתקין התלמיד חכם, ונולד הלקות שהם בחינת חסד, אזי על ידי השפעת החסד חוזר ונתמלא החסרון:

כ"ט ישעיה פרק מא (ב) מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו פקש נדף קשתו:

רש"י – (ב) מי העיר ממזרח – אותו שצדק יקראהו לרגלו מי העיר את אברה' להביאו מארם שהוא במזרח וצדק שהיה עושה היא היתה לקראת רגליו בכל אשר הלך. יתן לפניו גוים – מי שהעירו ממקומו להסיע הוא נתן לפניו ארבעה מלכים וחילותיהם. ירד – ירדה. יתן כעפר חרבו – רמא כעפרא קטולין קדם חרביה, נתן את חרבו ועושה חללים רבים כעפר ואת קשתו נתן מרבה הרוגים ונופלים כקש נדף:

החיד"א חומת אנך (ב) מי העיר ממזרח וכו'. אפשר מי העיר הנבואה ממזרח ת"ת לאברהם. צדק יקראהו לרגלו אשתו כמ"ש בזהר הקדוש דרגל כינוי לאשה ור"ל דגם שרה היתה נביאה כמש"ל דאברהם היה טפל לשרה לנבואה. ובחינתה השכינה הנקראת צדק דע"י מעשה הטוב יקרא לשון זוג כמ"ש הרמ"ע ז"ל ה"ו ז"ן וזהו יקראהו:

ל חולין דף פט. – אמר רבי יצחק מאי דכתיב (תהילים נח-ב) "האננם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם" (פרש"י אמנם לשון אמנות. אלם פי' שתיקה) מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם. יכול אף לדברי תורה, תלמוד לומר "צדק תדברון". יכול יגיס דעתו, ת"ל מישרים תשפטו בני אדם.

לא תהילים פרק קיט (קעב) תען לשוני אמרתך כי כל מצותיך צדק:

לב תהילים פרק טו (א) מזמור לדוד יהודה מי יגור באהלה מי ישבן בהר קדשך: (ב) הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו: (ג) לא רגל על לשנו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרבו:

רד"ק – ומי יגור ומי ישכון הם על הנשמה העליונה. ואמר, מי שעשה המעשים האלה בחייו תשכון נשמתו במקום הכבוד אחר מותו. ומה הם המעשים? (ג) לא רגל על לשנו. בזה הפסוק אמר מצות לא תעשה בלשון ובמעשה, אבל בלב לא היה צריך להזכיר כי כבר אמר,

שלא מדבר לשון הרע. ורבנו מצא בפסוק זה רמז שהדבור נקרא רגל. ונראה שנקט דבור רע, כיון שבו נזכר לשון רגל, אבל באמת כל דבור הוא המדרגה התחתונה, שבה מתגלה השקל/ג', כדאיתא בכמה מקומות/ל"ו שהדיבור הוא התגלות הדעת, נמצא שע"י ריקוד גם הדבור הוא נתעלה דהיינו שזוכה לדבר יותר בדעת, ואדרבה זוכה שלא לדבר דבור רע:

גם אדם נתעלה בממון הנקרא רגל כמו שכתוב (דברים יא/ל"ה) ואת ליהיקום אשר ברגליהם [ל"ז]/ל"ח פשוטו של מקרא הוא שמושה רבנו מספר על סופם של דתן ואבירם שבלעה האדמה אותם ואת היקום אשר ברגליהם. ופרש"י שהכוונה לכל ממונם. נמצא שממון מכונה רגל, והטעם אומר רבנו כיון שהוא מדרגה תחתונה. וראה תורה סט שהממון נמשך מהאור של האשה, שהיא בעצמה בח"י רגל כמבואר שם ולקמן. וע"י ריקוד שמרים רגליו מהארץ אל לבו, מעלה את ממונו מבחי"י עצבות וחסרון, לממון עם מוחין כמבואר בתורה כג/ל"ט, שעל ידם היא מידת ההסתפקות, ואזי נקרא עשיר כי איזהו עשיר השמח בחלקו :

גם כל המדריוגות התחתונות המכונים בשם רגלים נתעלים ע"י שמחת תורה ומצוה כשהם מתפשטים עד רגליו והוא רוקד מרוב שמחה, כמו שכתוב צדק יקראוהו לרגלו דהיינו שהתורה והמצוה הנקראים צדק הם קוראים למעלה את אלו המדרגות/מ"ה התחתונות המכונים רגלים.

וזה שאמרו חז"ל {בבא בתרא י:מא} מי שאין לו בנים משמח/מ"ב ישמח את אשתו בדבר/מ"ג מצוה עד כאן הגמרא, והפשט שם שע"י שמשמח אותה היא מזרעת תחילה ויולדת זכר. ורבנו מבאר הטעם

ודבר אמת בלבבו, ואם מחשבותיו אמת וצדק, אין רע במחשבותיו. ואמר, לא רגל על לשונו, ולא אמר שאר מצות לא תעשה שהן בלשון, כמו לא תענה ברעך (שמות כ, טז), אלהים לא תקלל (שם כב, כז) והדומין להן, כי אמר אותה שהיא אמת וכל שכן האחרות, כי הרכילות אף על פי שהיא אמת, יצא רע גדול ממנה, ולפיכך אמר ודבר אמת בלבבו, כי האמת שהיא רעה לא ידבר, והיא הרכילות.

ג' ראה ערבי נחל ויקהל דרוש א' – הנה ניתן באדם כח וחיות שע"י יש לו כח לדבר בכל עת שירצה, הרי זה בכח, וכאשר מדבר דבר, הרי הוציא חלק מהרוח לפועל, והוא הוא עצמיות חיותו ונשמתו כמו שאמר הכתוב (שה"ש ה, ו) נפשי יצאה בדברו, שכל דיבור שיוצא מפי האדם הוא אבר וחלק מנשמתו אשר הוציאה לפועל עתה (וכן בכל מעשה ותנועה שמתנועע מוציא חלק מנפשו לפועל, וכן בכל מחשבה שמהרהר ומחשב מוציא חלק נשמה לפועל, וכן בכל מושכל שישכיל ומחדש איזה שכל מוציא חלק מנשמה לפועל מן נשמה לנשמה). ונודע כי כל דבר שהוא בכח מקבל שינוי והתהפכות, אל אשר יחפוץ יטנו, כמו כח הפרי תוך הארץ, ולפי שאינו רק בכח, אז אם יטנו אילן זה יוציא פרי זה, ואם יטנו שם אילן אחר יוציא פרי אחרת, משא"כ אחר שיצא לפועל אינו מקבל התהפכות, כי אחר שגדל הפרי באילן כן יהיה לעולם לא יקבל שינוי לעולם, וכמו שאמר הכתוב (קהלת ג, יד) ידעתי כי את כל אשר עשה אלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף בו, עשה דייקא, ר"ל אשר יצא לפועל נשאר כך תמיד, ולזאת באה הנשמה תוך האדם שיוציאנה לפועל לא זולת. ולפי זה, מיד כשהאדם מדבר איזה דיבור (וכן בשכל ומחשבה ומעשה כאשר הקדמנו שכל מה שנסביר בחלק אחד ממנו תדין על שאר חלקי הנשמה) אזי הוציא חלק ההוא לפועל, אזי מיד נבדל חלק חיותו ההוא והולך למקומו למעלה, דהא עיקר ביאתה לזה העולם איננו רק בעבור הוציאה לפועל, וכאשר יצאה לפועל אין לה להיות עוד בזה העולם. וזהו ענין אומרם ז"ל (זוהר חדש) שמהמצוה שאדם עושה נברא מלאך קדוש ובא מיד לפני ה' ואומר פלוני בנך עשיתי. ענין בריאת הנמצא הקדוש הזה, הוא חלק מנשמתו אשר יצאה לפועל, ומיד פורח למעלה, כי אין לו להתעכב עוד בזה העולם אחרי שגמר פעולתו אשר בשבילו בא הנה.

ל' כגון תורה מג ותורה נו אות ז'. ועיין תורה לח אות ב' – הדבור בחי"י מלכות בחי"י כל הנחלים הולכים אם הם.

ל"ה דברים פרק יא (ו) ואשר עשה לידתן ולאבירם בני אליאב בן ראיוב אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם בקרב כל ישראל:

כלי יקר – ואת כל היקום אשר ברגליהם. פירש"י זה ממונו של אדם המקיימו על רגליו, וכי מי שאין לו ממון חיגר ברגליו ולא עמדה לו כל חכמתו ושאר המעלות האנושיות. ונראה שבגנות קנין הממון הוא מדבר כי הוא הפחות שבכל ד' מעלות שמנה הרמב"ם (בחי"י פרקים) והם החכמה, והגבורה, והמדות, והעושר, כי כולם דבוקים באדם, והעושר חוץ ממנו, כי החכמה מקורה בראש ובמוח ולב, והגבורה מקורה בלב כי מי שהוא רך הלבב אינו גבור, אבל העושר דבוק ברגלו כי יתרון ארץ בכל היא, (קהלת ה ח) והארץ מדרס לרגליו ודין הוא שיהיה הפחות שבכולם ויהיה נתון תחת ממשלת האדם לעשות בממונו מה שירצה, אבל לסוף מוחלפת השיטה שממונו מתגבר עליו אל כל אשר יחפוץ יטנו ועלה מן הארץ משפל מצבו כאשר יקום איש על רעהו כך יקום ממונו עליו ושליט בו ומעבירו על דעתו ועל דעת קונו, לכך קראו היקום אשר ברגליהם כי זה העצב נבזה האחוז בחבלי בו ונתון תחת כפות רגליו הוא היקום אשר יקום עליו למשול בו, וכאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש (דברים כג כו). כך קנין זה מביא את בעליו בסכנות רבות והוא אשר המית את קרח כי בטח בעשרו ונפל, לכך קרא לממונם של קרח ועדתו היקום אשר ברגליהם :

^{ל"ו} בתולדו ואת כל היקום (כלשון הפסוק)

^{ל"ז} * פסחים ק"ט. [אר"י זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו]

ל"ח פסחים דף ק"ט. – (קהלת ה-יב) עושר שמור לבעליו לרעתו אמר רבי שמעון בן לקיש זו עשרו של קרח (שנאמר) (דברים יא-ו) ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו.

ל"ט עניניו זה מבואר היטב בתורה כג, שחתם ממון הוא בחי"י חסרון, ועל כן יש לו מנה רוצה מאתים, וכמה שמוסיף לעצמו ממון עוד נוסף לו חסרון כפול. ועל כן צריך להוליד את הממון בבחי"י כפלים כילודה, דהיינו ב' פעמים שבעים קולות, כדי להוליד את הממון עם מוחין של הסתפקות הנקרא שפע כפול, ואזי הוא שמח בחלקו, ונקרא עשיר באמת ע"י ש.

^מ מתוצו - הסודיות

מ"א בבא בתרא דף י: מיתביי מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים ר"א אומר יפור מעותיו לעניים ר' יהושע אומר ישמח אשתו לדבר מצוה.

^{מ"ב} גם בדפדפוי ותולדו - משמח, ומתולדו - ישמח (כלשון הגמ')

כי אשה נקראת רגל [מז] / מהו כמו שכתוב (שמואל א' ב') / מו רגלי חסידיו ישמור ואמרו בזוהר (מז) / מז רגלי חסידיו זו האשה. נמצא שעל ידי השמחה כנראה הכוונה ע"י שהוא רוקד [עומד] לפני הזיווג, אזי בבחי' צדק יקראוהו לרגלו הנ"ל, הוא מעלה ומקשר אותה שהיא בחי' רגל, לבחי' צדק הנקרא הא כי צדק מלכותא קדישא (פתח אליהו) כנגד ה' אחרונה של שם הוי"ה [מט] / נג, ושם עיקר הזרע / נא כמו שכתוב (בראשית מז) / נב, הא לכם זרע פשוטו של מקרא שיוסף נתן למצרים זרעים של

^{מג} בדבר מצוה – גרסת הגמרא שלנו וגרסת רש"י "לדבר מצווה", ולכן פירש שהכוונה שישמח אותה לפני תשמיש. וכעין זה פירש הרמב"ם (הלכות דעות ה' ד). וגרסת רבנו "בדבר מצוה" היא כגרסת רבנו גרשום, שעל כן פירש שהכוונה שיפקדנה גם שלא בזמן עונה. ונ"ל שאעפ"כ כוונת רבנו לפרש"י כי ההכנה למצווה היא חלק מהמצוה. וראה פירוש בן יהוידע שם, שגרס בדבר מצוה ואעפ"כ פרש כפרש"י. ועי"ש עד כמה ההכנה חשובה מרב שמעולם לא שח שיחה בטלה ואעפ"כ עם אשתו שח וצחק עי"ש.

בן יהוידע ב"ב י: – שם ר' יהושע אומר ישמח את אשתו בדבר מצוה. פירש רש"י לפני תשמיש. נ"ל בס"ד טעם לזה, דהאשה יש לה תענוג ושמחה מרובה בשיחה נאה של בעלה, אשר שח עמה לפני תשמיש, ולכן מצינו ברב ע"ה אף על פי שלא שח שיחת חולין, כמ"ש הרמב"ם ז"ל והל' דעות פ"ב ה"ד, פיה"מ אבות פ"א משנה י"ז בכלל עשרה מיני חסידות שהיו אצל רב, עם כל זה אתמר בגמרא [ברכות ס"ב ע"א] דרב כהנא גני תותי פורייתא דרב, ושמע דשח ושחק ושמש, ואם לא יש לאשה שמחה ועונג בשיחה לפני תשמיש, לא היה שח רב שיחת חולין, אך כיון דיש שמחה לאשה בכך, על כן נעשית שיחה חולין זו בכלל מצוה, ומאחר דהאשה יהיה לה תענוג ושמחה בשיחה קודם תשמיש, מוכרח שיהיה לה התעוררות תאוה יותר, וממילא היא מזרעת תחלה, וארז"ל [נדה ל"א ע"א] אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, ולזה אמר ישמח את אשתו בדבר מצוה, דהיינו קודם תשמיש, דעל ידי כך יהיה לה התעוררות תאוה לתשמיש יותר ואז מזרעת תחלה יולדת זכר.

^{מז} עיין ע"ה שער מו פ"ו כל קומת הנוק' כנגד נה"י שלו.

^{מח} עיין תורה ט – ונפש היא בחינת נקבה פ"דוע בכתבי האר"י, כי היא הבחינה האחרונה מן נפש רוח נשמה: וכן פלל נפש רוח ונשמה שלה, הוא בחינת נפש נגדו. כי פלל המדרגה התחתונה היא בחינות נפש, בחינת נקבה, נגד מדרגה שלמעלה הימנה. על כן על ידי בחינת הנקבה בת זוג, שהיא בחינת הנפש אצלו, על ידה בא לו המזון. כי עקר המזון תלוי בה, כמבאר במקום אחר כי היא בחינת רגלי, כמו שכתוב בזוהר (ורא קי"ב): "רגלי חסידיו ישמרו" דא אתתא. וכתוב (דברים י"א): "ואת כל היקום אשר ברגליהם", וזה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו (פסחים קי"ט). כי עקר המזון בא מבחינת נפש, בחינת נקבה, בחינת רגלי. וזה שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (יבמות ס"ב): "השרוי בלא אשה שרוי בלא חומה", הינו בלא מזון. כי חומה היא בחינת המזון, כמו שכתוב (משלי י"ח): "הון עשיר קרית עז ויחומה נשגבה" וכו'. ועל כן אמרו רבותינו, זכרונם לברכה (בבא מציעא נ"ט): "אוקירו לנשיכו כי היכי דתתערבו" (ג).

עץ חיים – שער מו פרק ו – ואמנם סוד הענין הוא כי הנה נתבאר אצלנו כי מקום רישא דנוקבא דז"א הוא אחורי חרוי דז"א כנוצר באדרא והנה נוקבא שיעור קומתה קצרה מקומת הזכר כי הנה ראש הזכר הוא כחב"ד ורגליו הם למטה והנוקבא ראשה היא בחוזה ורגליה הם שוים ומסתיים עד סיום רגלי הזכר ונמצא כי בנה"י של הזכר שם הוא קומת הנוקבא ולכן תמצא כי יש בנה"י ב' כליות ותרין בעיני דכורא וב' שוקיים וב' ריכין וב' רגלין בכל אלו הבחי' הוא שיעור קומת הנוקבא מן המוחין שבה עד הרגלים שבה כמ"ש בע"ה. והנה סוד השוקיים בזכר עדיין שם הוא גוף הנוקבא כי מן הירכים ולתתא הוא כנגד שוקי האשה וירכותיה כמ"ש בע"ה נמצא כי מה שהוא בזכר ב' שוקיים נפרדים הם בחי' גוף א' של הנוקבא ובוה תבין למה נ"ה נקרא תרי פלגי גופא כי לפי שמצד פנים נקרא שוקי האיש והם נפרדות ומצד אחר הם גוף א' של הנוקבא ובוה תבין איך נ"ה דז"א בטוד האחוריים הם מחוברים ובטוד הפנים הם נפרדים.

^{מו} שמואל א – פרק ב (ט) רגלי (חסידו) חסידיו ישמרו ורשעים בחשך ידמו כי לא בכח יגבר איש:

^{מז} עיין זוהר וירא דף קיב:

^{מח} זוהר וירא דף קיב: (עם ביאור מתוך מדבש) ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא כדי לפרש פסוק זה רבי יהודה פתח ואמר לפרש תחלה מש"כ רגלי חסידיו ישמרו וגו' ואומר חסידו פתיב בלא את י' המורה תד על חסיד אחד, ונדא אברהם, דקדשא בריה הוא נטיר ליה תדיר, ולא אעדי נטירו מנטיה לעלמין והו אברהם שהקב"ה שמר אותו תמיד ולא הסיר השמירה ממנו לעולם לכן כתיב רגלי חסידו ישמרו, ומה דאמר רגלי, דא אתתיה ומה שאמר רגלי, זו היא אשתו שרה שהיתה בחי' רגלי אברהם שגם היא נשמרה שלא נגע בה אבימלך, (והטעם שהאשה מיוחסת לנכלי האיש, מפני שהאשה מורשקת במלכות הנקראת רגל לפי שעומדת בנה"י דז"א שהם סוד הרגלים), דקדשא בריה הוא שדר שכינתיה עמה ונטיר לה תדיר שהקב"ה שלח את שכינתו להיות עמה ושמרה אותה תמיד. (כ"מ ומפסחים)

^{מז} כידוע צדק מלכותא קדישא (פתח אליהו) כנגד ה' אחרונה של שם הוי"ה. ועיין תקוני זוהר דף פב: אשר ורעו בו על הארץ דא שכינתא, דכל ורעין אתכלילן בה.

^נ תיקוני הזוהר תיקון חמישי דף יז – פתח אליהו – כאן נכל לפרש איך הקב"ה משתמש בהספיקות להנהיג עולמו, אם לחסד ואם לדיון, והנה חסד מתבאר מאלו כי (ההלים פט ז) עולם חסד יבנה, ומנהיג את העולם כולו במדת החסד, לכן מתחיל במדת הדיון. וזה שאמר דין, איהו גבורה כי שורש הדיון הוא גבורה דז"א, והיא סוד האמרוס שמשם יולא הדיון לעולם, משפט עמודא דאמצעייתא משפט, הוא משפט ברחמים, והיינו התפארת שעמוד האמצעי שהוא מדת הרחמים המכריע בין חסד וגבורה, צדק מלכותא קדישא לך נקראת מלכות הקדושה שגנה על פי שורת הדיון בלי ויתור, והיינו צדק שהיא בלי משפט ורחמים, מאני צדק הם תרין סמכי קשוט שני סומכי התפארת הנקראת אמת, והם נכל והוד שנקראים מאוני לך שעל ידם נשקלות ההשפעות הגמסכות למלכות הנקראת לך, הין צדק היא אות ברית שהוא כלי היסוד הנקרא הין (על שם הכתוב (שמות ל כז) ושמו זית הין) שהיא מדת הלח שנמשך בו שפע השמן שהיא טפה הקדושה, מן החכמה אל היסוד, והוא משפיע אל המלכות הנקראת לך כבוד היסוד. וממשך ואמר פלא לאחזא איך אתנהיג עלמא כל משפטי הספיקות צאים להראות לבני אדם איך מתנהג העולם על ידי זו"ן, אגב לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין לכל אין לך צדק ידוע שהוא דין, ור"ל אין אלו המדות תואר מעגמות אין סוף ב"ה, ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי וגם אין לך משפט ידוע שהוא רחמים, ור"ל אין בעגמות האין סוף ב"ה מדת המשפט שהיא מדת הרחמים, ולא מכל אילין מדות פלל ואין לכות בו סוס שם ומדה וספירה כלל, כי כל אלה הספיקות והמדות אינם בעגמותו וינצדך רק הם מדות וכלים להנהיג בהם את התחתונים כפי מעשיהם.

^{נז} כמבואר זוהר חדש דף פח: שאברהם כדי להוליד קיבל ה' ראשונה ושרה את ה' האחרונה. זה לשונו שם – ואי תימא את דא לא אצטרף ליה לאברהם לאתוספא ליה ואם תאמר אות ה' זו לא היתה לריכה להתוסף לשמו של אברהם, דהא לאו דייליה הוא שהיה הוא אינה שלו, כי ה' איהו נוקבא בכל אהר כי אות ה' היא בחינת נוקבא בכל מקום, גם צבינה, ותייב לשרה למחוי את דא רשימא בגויה מנוב שלווה לשה שהיתה אות ה' כשומה בשמה שהיא נקבה, וזו כלכל יספיק להולדה, ולמה הוצרך צ' הדין בצבינה ובשרה. ומשיב שה' של אברהם אינה אות ה' של שרה, אלא תרי ההיין אינן אלא שמי הדין הם בשם הוי"ה, חד עילאח אחת עליונה צבינה, וחד תתאח ואחת תחתונה במלכות, ומפני שחד עלמא דדכורא אחת הוא עולם הזכר,

חטה וירקות לזרוע באדמה לפרנסתם והחומש לפרעה. ורבנו מצא בזה רמז למבואר בזוהר (זוהר חדש דף פח:)/¹² שאות הא מסוגלת להולדת בנים זרע קודש/י¹³, כמבואר היטב בתורה נג [מ]י¹⁴ ובלק"ה פדיון הבכור הנ"ל/י¹⁵. נמצא שע"י שמשמח את אשתו דהיינו רוקד בעצמו או עימה אזי מעלה את בחי' הרגל שהיא אשתו בבחי' "צדק יקראוהו לרגלו", ומעלה אותה לבחי' צדק, שהיא הא אחרונה של שם הויה, שעל ידה ההולדה של האשה, כמבואר בזוהר חדש הנ"ל שלאברהם ניתנה ה' ראשונה ולשרה הא אחרונה ועי"ז הולידו את יצחק.

גם ברא כרעא דאבוה דהיינו שהבן עומד תחת אביו לכל דבר, [מ]י¹⁶/י¹⁷ {עירוובין ע:} ומטעם זה גם הבן מזכה את אביו במצוות/י¹⁸. נמצא ע"י ריקוד שמרים רגליו אל לבו בבחי' "צדק יקראוהו לרגלו" אזי מתעלים הבנים/י¹⁹ שיוליד ויזכה לבנים זרע קודש.

והיינו הבינה שהיא בנינה זכר לפי שמספעת למחנות, וחד עלמא תתאה דאיהו עלמא דנוקבא ולחת עולם התחתון שהוא עולם הנוקבא שהיא מקבלת את השפע מן העליונים,

²² **בראשית פרק מז (בג)** ויאמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה הא לכם זרע וזרעכם את האדמה: **כלי יקר** – הא לכם זרע. נתן להם זרע על חמש שנים אשר היו ראויין להיות שני רעב ופסק הרעב בזכות יעקב (תוספתא סוטה י ג) ע"כ אמר הא לכם זרע היינו על ה' שנים, והמקובלים אמרו שמן ה"א אחרונה שבשם נמשכו כל התולדות וכל דבר עושה פרי, וכדי להיות הדבר לזכרון צוה להם שיתנו החומש לפרעה וארבע ידות יהיה להם.

²³ **זוהר חדש שיר השירים** עה"פ נאו לחייר פח: – בגין דעד כען לא הוה דביק בדביקו דמאריה. כיון דכתיב ויוצא אותו החוצה אפיק ליה מזהוהו אורח וקריב ליה לגביה לפולחניה למנדע אורחין אחרנין דחכמתא ואפיק ליה מזהוהו טיורי דמולי ר"ל חכמת המזלות ואמר ליה אברם אינו מוליד אברהם מוליד ודא ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך. **מאי טעמא בגין דלית בכל אתון את דמתקנא לאולדא בר את ה' האי את איהו מתקנא למעבד פירין ואיבין יתיר מכל שאר אתון** ובגין כך איהו פתיחא מכל סטריק. וא"ת את דא לא אצטריך ליה לאברהם לאתוספא ליה דהא לאו דיליה הוא. ה' איהו נוקבא בכל אתר. ותינח לשרה למהו את דא רשימא בגוה. אלא תרי ההין אינון, חד עילאה וחד תתאה, חד עלמא דכורא, וחד עלמא תתאה, דאיהו עלמא דנוקבא, כיון דאתוספא ה' באברהם אור קדמאה דהוה האי ה' מתעטף ביה נפיק ועבד איבין. ואתרשים אברהם בהוה דרגא דיליה בחילא דהאי ה' עילאה דהא לית חילא ותוקפא להוה אור קדמאה בר ה'. ובגין כך נטיל ההוה אור קדמאה את ה' עימה ואתישב בדרגיה דהא סליק למהו עביד תולדין. עכ"ל (העתקתי כאן רק חלק קטן מהזוהר הזה וכדי להבין היטב יש לעיין בכלול עם ביאור המתוק מדבש ראה בתורה נג)

²⁴ **צ"ע כיון שהדרש** מסתמא משתלב בפשט, נמצא שיוסף הצדיק נתן למצרים סגולה לבנים זרע קודש. היתכן? עיין כלי יקר שסגולת ההא היא גם לפרי האדמה. ועיין לעיל בקושיות

²⁵ עיין לעיל תורה נג ושם נרשם

²⁶ **תורה נג** – עקר הולדה תלוי בה"א, בבחינת (בראשית מ"ז): "הא לכם זרע". ואברהם ושרה לא הולידו, עד שהגיעו לה"א הזאת (א). כי עקר הולדה על ידי הדעת, בבחינת (שם ד): "וידע אדם" וכו', וקטן אינו מוליד' (סנהדרין ס"ח). ועקר הדעת, הינו שישתמש בדעתו, הינו שיוציא את שכלו מכח אל הפעל. כי גם לקטן יש דעת, אבל אצל הקטן עדין הדעת בכח ולא בפעל, כי לא השתמש בדעתו, ולא הוציא אותו מכח אל הפעל. ומי שהוא שלם בדעתו, שהוציא אותו מכח אל הפעל, והשיג בדעתו מה שאפשר לדעת האדם להשיג בדעתו. אזי הוא קרוב לדעת הקדוש ברוך הוא, ואין חלוק בין דעת האדם לדעת השם יתברך, אלא חמשה דברים כמובא. ואז דעתו יונק מדעת השם יתברך, שהיא בחינת ה"א, ואז מוליד:

²⁷ **ליקוטי הלכות יו"ד** – הלכות פדיון בכור הלכה ה' אות ח' – כי עקר ההולדה באמת הוא רק הולדת הדעת כמובן בכתבי האר"י ז"ל שזה סוד יציאת מצרים, כי במצרים היה הדעת בגלות עד שאמר פרעה שהיא מלכות דסטרא אחרא מי ה' וכו' ובש"צאו ממצרים אז נולד ונתגלה הדעת ומשם נמשך כל ההולדות של ישראל, כי כל אחד מישראל מגדול ועד קטן יש לו איהו חלק בהדעת הקדוש, כי כל אחד מישראל הוא חלק אלו"ק ממעל ויש לו שרש במחשבה דקדשא ברוך הוא שהוא שרש הדעת הקדוש. ועל – כן בשגולד אחד מישראל אזי כפי בחינתו נמשך איהו התגלות הדעת בעולם. שעל – ידי שגולד ונתוסף אחד מישראל על – ידי זה יתוסף ויגדל ויתרבה הדעת בעולם לדעת את ה' הבורא הכל היחיד המשגיח ומושל יתברך. גם הערלה נמשך מה שהערלה שהוא מסטרא דמסאבא חופה על הברית קדש ששרשו בדעת העליון שדרך שם כל המשכת הדעת מדור לדור. ועל – כן צריכין למול הערלה ולגלות העטרה וכו', כמובן כל זה בפנינות:

הכלל שבכל ההולדות של ישראל נמשך דעת רק שצריכין במה תקונים להוציא מהעלם אל הגלוי ואחר כך לגדלו מקטנות לגדלות וכו'. ועקר הוא הולדה הראשונה שהוא הבכור כנ"ל. וכל זה התחיל מאברהם אבינו עליו השלום שהוא הראשון שזכה לגלות אלקותו בעולם. ועל – כן זכה לכהנה, כמו שפתיב, אתה כהן לעולם, כמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה, כי בודאי מגיע לו הנהנה שהוא בחינת הארת הדעת של בן ותלמיד, כי הוא הראשון שהתחיל לעסק בזה להאיר זה הדעת בעולם. ועל – כן צריכין לתן חמשה שקלים להכהן בשביל פדיון הבכורה כנגד ה דאברהם שמשם עקר ההולדה דקדשה בבחינת אברם אינו מוליד אברהם מוליד, כי אברהם היה הראשון שהיה צריך להוליד הולדה הקדושה של ישראל על – כן לא היה יכול להוליד בלא הה הזאת שהוא בחינת ה הדעת שזכה על – ידי שהאיר הדעת בעולם על – ידי הגרים שעשה כמו שבאר (בסימן נג) כי בודאי אמות העולם מולידים אף – על פי שאין בהם ה' הזאת. ואפלו אברהם בעצמו הוליד את ישמעאל קדם שזכה לה הזאת. רק הולדת יצחק שהוא הראשון שגולד בקדשת ישראל לא היה אפשר להולידו בלא הה הזאת שהוא בחינת ה הדעת שעל – ידי זה נולד הולדה קדושה פזאת שהוא הולדת יצחק שממנו יצא יעקב וכל ישראל אחריו שעל ידם נמשך הדעת בעולם לידע מה יתברך. וקדשת זאת הה צריכין להמשיך בכל הולדה ראשונה שהוא הולדת הבכור כדי להמשיך על – ידי זה הדעת בעולם. ועל – כן צריכין לפדותו בחמשה שקלים דיקא כנגד הה הזאת של אברהם שהוא ה הדעת שמשם עקר ההולדה דקדשה כנ"ל. כל האבות היה כל עסקם בזה כל ימי חייהם להמשיך זה הדעת הקדוש בעולם וכל מעשיהם ועסקיהם היה רק בשביל זה להודיע, כי ה' הוא האלקים:

²⁸ כן הוא רגל של אביו

גם אמונה נקרא ס"ב רגל כמו שכתוב ס"ג (חבקוק ב')/ס"ד "צדיק באמונתו יחיה", ולמדו מכאן בגמרא (מכות כד')/ס"ה בא חבקוק והעמידן על אחת וכו' דהיינו שכל התרי"ג מצוות עומדות על האמונה, וכפי האמונה של האדם כך ערך המצווה שלו/ס"ו. נמצא שחבקוק העמיד את כל התורה על רגל אחת שהיא האמונה. וכיון שאמונה היא בחי' רגל, נמצא כנ"ל שע"י ריקוד בבחי' לבו נשא את רגליו, עולה ומתחזקת האמונה. כי אמונה צריכה חיזוק כמבואר בתורה ז' עפ"י הזוהר/ס"ז שצריך להאיר בה אמת והאמת מרגישים בלב וע"י ריקוד בשמחה של מצווה נעשה בחי' לבו נשא את רגליו כנ"ל, ומתחזקת האמונה. (ועיין לעיל בשיחות מככבי אור שזה בחי' הקבצן השביעי שאין לו רגלים שהוא משיח שע"י ריקוד בשמחה יתקן את המלך שנפל לכפירות שמסופר עליו שם בתחילת המעשה, הוא בחי' האפיקורסות של עקבתא דמשיחא וע"י ריקוד בשמחה יעלה אותו אל האמונה)

ס"ח (וכן) כל הדברים הנקראים רגל נתעלים נראה כוונתו לכלול גם את כל המעשים, שגם הם סוף מעשה במחשבה תחילה, דהיינו שהם תחתית המדרגה כמבואר בתורה ס"ו שאופן ההוצאה לפועל של כל דבר הוא במהלך של מחשבה דבור ומעשה. ועל כן הם מתעלים ונעשים ביתר שכל ע"י שאדם רוקד ומעלה את בחי' הרגלין אל הלב כנ"ל:

עד כאן ביאור חברותא לתורה פא תנינא

ילקוט ביאורים במתיבתא על מכות כד. (עמ' שלו ועמ' שמב)

איך יתכן שדוד וישעיה ימעטו המצוות שבתורה? בילקוט שם הביא ט' ביאורים ואני מעתיק רק ארבע מהן:

בספר העיקרים (מאמר ג' פרק ל') ביאר, שקשה על כל אדם להעמיס על עצמו תרי"ג מצוות, וגם קשה עליו לעשות מצוה כראוי ובשלימות לכן עשו הנביאים כללים הכוללים מצוות רבות, שעל ידי עשייתם ישיג האדם מדריגה גדולה בשלימות

^ט הפירוש שכן עומד תחת אביו לכל דבר. והטשערינער רב ציין לעירובין ע: אע"פ שזכר שם הביטוי הזה לא כפשוטו, כמבואר במתיבתא שם הערה א' בשם תוס' ורי"ב"א. שם מדובר לענין ירושה שהירוש עומד במקום מורישו, ולא דווקא בן. אלא שבש"ס גמרא אין לביטוי זה מקור אחר.

^ס סנהדרין קד. ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא. ועי"ש ביאור דף על דף – במסכת סוטה (י, ב) מובא שדוד הכניס את בנו אבשלום לעולם הבא, והקשו בתוספות (שם ד"ה דאייתיה), מדברי הגמרא כאן, 'ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא', וכיצד הציל דוד את בנו אבשלום. במדרש תלפיות מתרין על פי מה שכתב בספר אור הצבי, דמה שבן מזכה אבא זה משום שברא כרעא דאבוה, וכאילו הם גוף אחד, ולכן אם הבן עושה מצות ומעשים טובים בעולם הזה, נחשב כאילו אביו עושה. אבל אבא לא מזכה ברא, דהיינו באופן שהאב כבר מת, אינו יכול לזכות את בנו, דמה בכך שהיה צדיק מכל מקום כיון שהבן חוטא וכגוף אחד, נחשב להיפך שכאילו האב חוטא בשעה שהבן חוטא. ברם, כל זה אם האב מת והבן חי, אבל אם האב חי והבן מת אם כן חדל הבן מלחטוא עוד, והאב שנחשב כגוף אחד עם הבן, בעשייתו תשובה ומעשים טובים בעולם הזה, בכך נחשב כאילו גם הבן עושה, דכגוף אחד, ובאופן זה גם אבא מזכה ברא, ומכח זה דוד השפיע על בנו אבשלום.

^{סא} צ"ע הרי אבא לא מזכי ברא? כנ"ל בסנהדרין קד. אבל פשוט שאין הכוונה לזכות את הבן במצוות, אלא להוליד אותו עם מדות טובות, שזה וודאי תלוי באב. ועוד גם מסייע לו ברוחניות כמבואר בארז"ל שער המצוות פרשת יתרו מצוות כבוד אב ואם, שם מבואר שבזיווג, אביו נותן בה (בנשמת בנו) מבחינת החסדים אשר בו, קצת חלק מהם ומתחבר עם הנשמה החדשה הזו, ונעשה בחינת אביו כעין מלבוש אליה כדי להדריכה ולסייעה בעולם הזה לקיים המצוות ולעסוק בתורה.

^{סב} גם בדפוס – נקרא, ומתוצו – נקראת

^{סג} בדפוס – כ"ש, בתולד – כמו שכתוב, ומתולד – כשחיל (וצ"ע אולי באמת עיקר כוונת רבינו לפסוק שמתנו למדו שם)

^{סד} חבקוק פרק ב' (ד) הִגֵּה עֲפֹלָה לֹא יִשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצִדִּיק בְּאִמּוֹנָתוֹ יִחְיֶה: (ס)

^{סה} מכות דף כג: – דרש רבי שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם אמר רב המנונא מאי קרא (דברים לג–ד) תורה צוה לנו משה מורשה תורה בגימטריא (דף כד). שית מאה וחד סרי הוי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (סימן דמשמ"ק ס"ק): בא דוד והעמידן על אחת עשרה דכתיב (תהילים טו–א) מומור לדוד (ה') מי יגור באהלך וכו'... בא ישעיהו והעמידן על שש דכתיב (ישעיה לג–טו) הולך צדקות וכו'..... בא מיכה והעמידן על שלש דכתיב (מיכה ו–ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם (ה') אלהיך וכו'.... בא עמוס והעמידן על אחת שנאמר (עמוס ד–ה) "כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו". מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא דרשוני בכל התורה כולה: אלא בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב–ד) וצדיק באמונתו יחיה. פרש"י – והעמידן על אחת עשרה. שבתחלה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן בו כדי שזיכו אם יקיימו י"א מצות הללו וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותו:

^{סו} בביאור הגמרא הזו מה חידש כל נביא, נאמרו כמה ביאורים ראה ילקוט ביאורים במתיבתא על מכות כד. (עמ' שמב)

^{סז} תורה ז' אות ב' – אָבֵל אֵי אִפְשָׁר לְבֹא לְאִמּוֹנָה אֲלָא עַל יְדֵי אָמְת, כְּמוֹבָא בְּהִיר (פֶּלֶק קצת): "וְהִיָּה צֶדֶק אֲזוּר מִתְּנִי וְאִמּוֹנָה" וְכו' (ישעיהו י"א) הִיָּנוּ צֶדֶק, הִיָּנוּ אִמּוֹנָה. וְאִמְרוּ שֵׁם: 'אִמּוֹנָה אֲתֶרְיָא, פֶּד אֲתֶחֱבֵר בְּהָ אָמְת':

^{סח} הוספה זו נמצאת כבר בדפוס (כנראה כי נוספה אחרי שרבינו הגיה את התורה)

שהיא קרובה למדריגה שהאדם משיג בעשיית כל המצוות, ומנה דוד אחת עשרה מדות טובות שבהם יש הרבה מצוות שעל ידם יבא למדריגה גדולה (לאו דווקא מצוות אלא מדות טובות הכוללות כמה מצוות), ועל דרך זה עשו ישעיה מיכה וחבוקק. אבל בוודאי שלא ישיג האדם כשעושה אחת עשרה מצוות או שש או שלשה, את המדריגה שהוא משיג בעשיית כל המצוות.

בדרשות הר"ן (דרוש השישי) ביאר על פי מה ששנינו באבות (פ"ב מ"א) שיריץ האדם למצוה קלה בכחמורה שאין אדם יודע מתן שכרן של מצוות, והיינו שיש בין תרי"ג מצוות כמה מצוות ששכרם שקול כנגד כמה מצוות אחרות, ואמרו במדרש (דברים רבה כי תצא ו' ב') שהטעם שהתורה לא גילתה איזה מצוות שכרם יותר הוא כדי שלא ירוצו בני אדם למצוות אלו ויניחו את המצוות ששכרם מועט. ומבאר הר"ן שמושה רבינו ציוה לישראל תרי"ג מצוות ולא גילה להם איזה מצוות שכרם יותר, וכוננתו היתה לתועלת בני דורו שעל ידי כן יתחזקו קיים כל המצוות שבכל מצוה יהיה להם ספק שמא מצוה זו שכרה מרובה ממצוות אחרות, והיה להם תועלת בזה שקיימו את כל המצוות והשלימו את נפשם לגמרי. אמנם כל זה היה בדורו של משה רבינו, אבל בדורות שלאחר מכן ראה דוד המלך שרוב האנשים נתרחקו מהשגת השלימות, וראה שמה שלא גילה משה רבינו שכרם של מעט מן המצוות יהיה לנזק ולא לתועלת, שאילו היו יודעים שכרם של מעט מן המצוות היו מתחזקים לקיים לפחות מצוות אלו, ולכן העמידם דוד על אחת עשרה מצוות, שהיה מקובל אצלו ששכרם של מצוות אלו גדול מאד, ואמר זאת לאנשי דורו כדי שיתחזקו בהם ויזכו לחיי העולם הבא. אמנם עדיין בתוך אחת עשרה המצוות יש חלק ששכרם יותר מהאחרים, ומכל מקום לא גילה להם דוד המלך מה הם, לפי שהיה מקוה שאנשי דורו יתחזקו ויקיימו את כל האחת עשרה, כמו שקיוה משה רבינו באנשי דורו שיקיימו את כל התרי"ג מצוות. ולאחר מכן בדורו של ישעיה נחלשו הדורות עוד וראה שלא יקיימו את כל האחת עשרה שהעמיד דוד, אבל אם יפרשו להם פחות מזה יקיימו אותם לכן העמידם על שש, ועל דרך זה עשה מיכה בדורו והעמידם על שלש.

בדרשות הר"י אבן שועיב (יתרו ד"ה וכן) ביאר, שהכוונה בזה שבאחת עשרה מצוות אלו שהעמיד דוד נכללים כל תרי"ג מצוות, וכמו שפירש רבי סעדיה גאון שכל תרי"ג מצוות נכללו בעשרת הדברות.

המהרש"א (ד"ה ואמר דוד) ביאר, שברוב המצוות אין מצוי שיזכו בהם לחיי עולם הבא רק מיעוט אנשים ובמיעוט זמנים, שחלק מן המצוות נוהגות רק בכהנים, וחלקם רק בלויים וישראלים, וחלק שייך רק בנשים, ויש כאלו הנוהגות רק בזמן הבית, ויש מצוות התלויות בארץ ונוהגות רק בארץ ישראל. וכמו כן בלאוין אין אדם זוכה על ידם לעולם הבא אלא אם הגיע לידו ופירש ממנה, אבל אם לא הגיע לידו אין דרך שיזכה בהם לעולם הבא, ולכן העמידו הנביאים כללים מכמה מצוות שהם נוהגים בכל אחד מישראל ובכל הזמנים, ועל ידי קיום מצוות אלו או מצוה אחת מהם יוכל כל אחד מישראל לזכות לעולם הבא.

מה פירוש בא חבוקק והעמידן על אחת.

הריטב"א (ד"ה בא) ביאר, שהמקיים מצוה זו מקיים את כל התורה, שהאמונה בשם, כראוי, בקבלת אלהותו ויחודו ועול מלכותו, כמו שנצטוונו בפרשת שמע, כוללת כל התורה כולה, ולכן נאמר "צדיק באמונתו יחיה" כמו שנאמר לענין קיום כל המצוות (ויקרא יח ה) 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם'.

והמאירי (ד"ה כל) כתב שהמטרה והתכלית של כל המצוות היא אחת, והיא שכל מעשיו יהיו לשם שמים, והמשכיל צריך לראות שכל פעולותיו יביאו אותו אל מטרה זו, וליסוד זה נתכוונו בגמרא שהעמידם חבוקק על אחת וצדיק באמונתו יחיה.

הרי גם דוד אמר כל מצוותיך אמת?

הרמב"ן (האמונה והבטחון פט"ו ד"ה ולפי) העיר, מדוע לא אמרו שדוד המלך העמידם על אחת, שנאמר (תסליס ק"ט קנא) 'וכל מצוותיך אמת', וכן נאמר (ס"ט ק"ט פו) 'כל מצוותיך אמונה'. ותיירץ, שחכמים דברו רק לענין המצוה שעליה יקבל האדם שכר ויחיה בה חיי העולם הבא, וזאת מצאנו אצל חבוקק שאמר (חבוקק 7 3) 'וצדיק באמונתו יחיה', שהכוונה שעל ידי האמונה יחיה לעולם הבא, ודוד המלך לא פירש דבר זה.

מדוע לא העמידם חבוקק על מצות ואהבת לרעך כמוך?

החתם סופר (דרשות חת"ס קס"ב ד) הקשה מדוע לא העמידם חבוקק על מצות ואהבת לרעך כמוך, וכמו שאמרו בשבת (לא). על הגוי שבא אל הלל וביקש ממנו שילמדוהו כל התורה כולה על רגל אחת, ואמר לו 'דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואיך פירושה הוא זיל גמור', ומשמע שמצוה זו היא העיקר של כל התורה. ותיירץ על פי דברי רש"י (שבת שם ד"ה עלך) שכוונת הלל היא שהקב"ה הוא המיטיב ומנהיג ומשגיח על כל העולם, ואילו היה האדם עושה טובה זאת לחבירו וודאי היה רע לו אם הלה יעבור על רצונו, ואם כן קל וחומר שאין ראוי לעבור על רצונו של הקב"ה, וכל זה שייך כשמאמין בהקב"ה ובהשגחתו, והגוי הזה היה מאמין שהרי בא להתגייר, אמנם מי שאינו מאמין שהקב"ה מנהיג את העולם וסובר שהכל במקרה לא שייך לומר שיקיים את התורה משום ואהבת לרעך כמוך, ולכן העמידן חבוקק על האמונה שמי שיאמין יקיים את כל התורה כולה על ידי ואהבת לרעך כמוך.

והכלי יקר (ויקרא יט יח ד"ה ולימדו) כתב שמצוות התורה נחלקים לשני חלקים, חלק אחד הן המצוות שבין אדם למקום, ועל מצוות אלו אמרו כאן שהעיקר מהמצוות היא האמונה בה, והחלק השני הן המצוות לחבירו ועליהם אמר הלל שהעיקר הוא מצות ואהבת לרעך כמוך שלא יעשה לחבירו מה שאינו חפץ שיעשו לו.

